

A partiumi magyar egyetemépítés első évtizede

Jelen tanulmány átfogó történelmi, politikai és szociológiai kitekintést kíván nyújtani a magyar kisebbségi felsőoktatás alakulásáról a romániai Partium régióban, a posztkommunista időszak első évtizedében. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület (KRE) kezdeményezésére 1990-ben Nagynáradon megalakult az 1959 utáni első magyar nyelvű önálló felsőoktatási intézmény, a Sulyok István Református Főiskola (SIRF), amely az 1999-2000-ben alapított Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) intézményi elődje lett. Tanulmányunkban először azokat a mozgatórugókat igyekszünk feltárni, amelyek a Sulyok István Református Főiskola megszületéséhez vezettek, majd számbavesszük az adott történelmi feltételeknek megfelelő intézményi modell kialakulásának főbb állomásait, a SIRF egyetemmé válásának, a PKE létrejöttének feltételeit, legfontosabb eseményeit. A befejező részben összefoglaljuk azokat a felsőoktatási funkciókat, amelyek a SIRF, majd a PKE által kifejlesztett és képviselt intézményi modellből és gyakorlatból következnek.

Kulcsszavak: magyar kisebbségi felsőoktatás, egyházi háttérű felsőoktatás, intézményi modell, Sulyok István Református Főiskola, Partiumi Keresztény Egyetem

The First Decade of Hungarian University Development in Partium

This paper aims to offer a comprehensive historical, political and sociological outlook on the evolution of Hungarian minority higher education in the Partium region in Romania in the first decade of post-communist period. Following the initiative of the Church District of Királyhágómellék, in 1990 the first Hungarian language autonomous higher education institution since 1959, the Sulyok István Reformed College (SIRC) has been set up in Oradea, to become the institutional predecessor of the Partium Christian University established in 1999-2000. In our study, we first try to explore the drivers that led to the birth of the Sulyok István Reformed College and the processes which contributed to the formation of an institutional model that meets specific historical conditions. Subsequently, we take into account the preconditions and the most important events of the transformation of SIRC into PCU. Finally, we summarize the specific higher education functions that follow from the institutional model and practice developed by ISRC and then PCU.

Keywords: Hungarian minority higher education, church related higher education, institutional model, Sulyok István Reformed College, Partium Christian University

Bevezetés

„A vegyes lakosságú határmenti régióknak sajátos felsőoktatási-kulturális igényei vannak, amelyek eltérnek a homogén lakosságú térségektől, így ezeken a területeken sajátos felsőoktatási intézményi modellek alakultak ki. Ezek a felsőoktatási intézmények eltérnek az egynyelvű, egy kultúrájú egyetemektől és fejlesztésük, működtetésük, valamint beillesztésük az adott oktatási rendszerbe különleges szaktudást és munkát igényel” (Kozma et al. 2003). A kisebbségi egyetemek által felvállalt feladatok között kiemelkedő, központi jelentőséggel rendelkezik a nemzeti/vallási kisebbségi közösség és identitás szolgálata, ami sajátos arculatot eredményez és egyben minőségi-identitásbeli többletet is nyújt ezeknek a felsőoktatási intézményeknek.

A romániai magyarság számára az anyanyelvi oktatás és ezen belül a magyar egyetem kiemelt fontosságú kérdések. Az anyanyelvű oktatás a nemzeti identitás megőrzésének legfontosabb eszköze, a magyar egyetem a nemzeti közösség kulcsintézménye. Az 1989-es romániai rendszerváltás utáni politikai helyzetben a magyar nyelvű oktatás ügye természetes módon újból előtérbe került, elsősorban a kommunista korszak idején megszüntetett magyar tannyelvű iskolák visszaállításának és az önálló magyar egyetem létrehozásának, pontosabban az 1959-ben a kommunista hatalom által a román nyelvű Babeş Egyetemmel erőszakkal “egyesített” Bolyai Egyetem visszaállításának kapcsán. A posztkommunista államhatalom ellenállása miatt azonban nem születhetett ebben a kérdésben olyan megoldás, amely megfelelt volna az erdélyi, partiumi magyarság alapvető szükségleteinek és jogos igényeinek.

Érzékelve a cselekvés szükségességét, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület (KRE) Igazgatótanácsa és Esperesi Kara már 1990. május 14-én tartott ülésén kimondta: „Amennyiben az állam nem biztosítja a Bolyai Egyetem újraindítását, akkor az egyházak, karöltve más nemzetiségi szervezettel, megszervezik a magyar oktatást az általuk alapítandó magyar egyetemen” (Tolnay, 2005, 21.). A döntő lépést ebben az irányban a KRE Igazgatótanácsának 1990. május 19-én kelt 39/1990 számú határozata jelentette, mely kimondta a Sulyok István Református Főiskola megalakulását és ideiglenes vezetőtanácsának megszerveződését¹ (Eszenyeiné, 2005, 10.). Az új magyar nyelvű felsőoktatási intézmény névadója, Sulyok István, a Trianon utáni történelmi körülmények között 2021-ben létrejött Királyhágómelléki Egyházkerület első püspöke volt; ezáltal az intézmény nevében is tükrözöte hagyományőrző és identitásépítő küldetését.

1 Az Intézeti Tanács első, alapító tagjai: Eszenyeiné Dr. Széles Mária, Dr. Eszenyei Béla, Dr. András Ágoston, Deák Ödön, Sarkadi Pál és Dr. Major Huba. Az egyetem története | PKE (partium.ro) Letöltve: 2022.03.17

Az 1995-ben megjelent tanügyi törvény 1999. július 30-án jóváhagyott módosítása² egyértelművé tette, hogy az önálló állami magyar egyetem létrehozására belátható időn belül nem lesz mód. Ugyanakkor a törvény szövegébe bekerült egy új előírás (123.-as cikkely, második bekezdés), miszerint a nemzeti kisebbségeknek joguk van saját magán felsőoktatási intézményt létrehozni. Élve ezzel a lehetőséggel, a Sulyok István Református Főiskola alapítványi felsőoktatási intézményként működött tovább, Partiumi Keresztény Egyetem elnevezéssel, a 2000. november 28.-án kelt kormányrendelet nyomán ideiglenes működési engedéllyel rendelkező státuszban (Szűcs, 2005, 32.).

Bár az Egyetem szakmai akkreditációja, a Sulyok István Református Főiskolától “örökölt” három szakirány előrehaladott akkreditációs folyamatának köszönhetően már 2004-ben megvalósult (Kovács, 2005, 38.), a tényleges jogi elismerésről szóló politikai döntés még további négy évig várattott magára. A Román Szenátus 2007.októberi határozatát megerősítve, 2008. szeptember 30-án végül a Képviselőház is törvényben mondta ki az Egyetem, ezen belül pedig a Bölcsészettudományi Kar és a már a SIRF keretében is működő három képzési szakirány — a szociális munka, a német nyelv és irodalom és a teológiai didaktikai szak — végleges akkreditációját. Ezáltal létrejött – közel fél évszázados megszakítás után – az erdélyi magyarság *első, államilag elismert, önálló magyar felsőoktatási intézménye*: a Partiumi Keresztény Egyetem.

Tanulmányunkban először azokat a történeti, politikai és társadalmi mozgatórugókat vizsgáljuk, amelyek a Sulyok István Református Főiskola születéséhez vezettek. Ezután SIRF történetéhez kötődő folyamatokat, a sajátos történelmi feltételeknek megfelelő intézményi modell kialakulásának folyamatát, majd pedig az egyetemmé alakulás feltételrendszerét és legfontosabb történéseit vesszük számba. Végül összefoglaljuk a SIRF, majd a PKE keretében kifejlesztett, megjelenített intézményi modell és gyakorlat legfontosabb jellemzőit és az általuk betöltött felsőoktatási funkcióikat.

A romániai magyar felsőoktatás történelmi-társadalmi kontextusa és rendszerváltás utáni jogi kerete

A Sulyok István Református Főiskola - és utódintézménye a Partiumi Keresztény Egyetem - alapításának előzményei az első világháborút követő időszakra, a romániai magyarság kisebbségi kényszerhelyzetéből fakadó identitásörző törekvéseire, a nemzetállami politikákkal szembeni védekezés stratégiáira, a szocializmus és az oktatási rendszer államosítása, az önálló, állami magyar egyetem felszámolása által kialakított helyzetre, valamint a rendszerváltás által ered-

² LEGE nr. 151 din 30 iulie1999 LEGE 151 30/07/1999 - Portal Legislativ (just.ro)Letöltve: 2022.03.19

ményezett új lehetőségekre és kihívásokra vezethetők vissza. A Trianon utáni Erdélyben és Partiumban a kisebbségi magyar felsőoktatás iránti erőteljes társadalmi igény jelentkezése és következetes ellehetetlenítése a román nemzetállami politika által nyomon követhető az 1872-ben alapított Ferencz József Tudományegyetem erőszakos megszüntetésétől (1920) kezdve, a rövid ideig működő Bolyai Tudományegyetem Babeş Egyetemmel történt kényszeregyesítéséig (1959), majd a magyar nyelvű egyetemi oktatás fokozatos felszámolásáig. (Belényi et al. 2011, 151.).

A Babeş-Bolyai Tudományegyetem (BBTE) magyar hallgatóinak száma 1959 után folyamatosan csökkent. 1977-78-ban a magyar hallgatók mindössze 4,15%-át tették ki a BBTE teljes hallgatói létszámának, miközben Erdély összalakosságában a magyarok aránya elérte a 22,0%-ot. A jogászképzés területén különösen drasztikus mértékű volt a visszaesés. A magyar nemzetiségűek aránya a joghallgatók összlétszámának mindössze 1,2%-át tette ki, a nyolcvanas években pedig még tovább – közel nullára – csökkent. Számos szakmai kategóriához tartozó hallgatóktól, többek között az eljövendő gépészmérnököktől, agrárszakemberektől, közgazdászoktól és jogászoktól, teljesen megtagadták az anyanyelvű felsőoktatás lehetőségét. A kisebbségi teológiai felsőoktatási intézményekben is létszámkorlátozást vezettek be (Vincze, 1999, 219.). Hasonló jelenség volt tapasztalható az alap- és középfokú oktatás szintjén is, ahol a nyolcvanas évek második felére a magyar és a német nyelv tanítási nyelvhasználata drasztikusan visszaszorult. Míg 1976-ban még csak a magyar tanulók 37%-a volt kénytelen román nyelvű osztályba iratkozni, 1986-ban az erre kényszerülők aránya 77%-ra emelkedett (Schöpflin & Poulton, 1990, 17.).

Az 1989. decemberi események felkeltették a reményt, hogy radikálisan új fejezet kezdődik a romániai magyarság helyzetében is. A homogenizációs politikák negatív emléke és a forradalmi történések nyomán hirtelen megnyíló cselekvési tér igen gyors közösségi politikai önszerveződéshez, mozgósításhoz vezetett, amelynek eredményeként a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) már 1989 december végén elkezdte működését. Szinte ezzel egy időben jelentkezett azonban a posztkommunista államhatalom által is manipulált intenzív etnikai román nacionalista politikai aktivizmus, virulens, esetenként agresszív kisebbségellenes diskurzussal egybekötve, amely azt állította, hogy megvédi a románok jogait saját országukban az állítólagos revizionista, irredenta fenyegetésekkel szemben. A hatalom által titkosszolgálati módszerekkel és az általa uralt közmédia révén is gerjesztett feszültség etnikumközi összecsapásokba fajult 1990 márciusában Marosvásárhelyen (Kincses, 2015).

A helyzet további eszkalálódását – elsősorban a magyar közösség és vezetőinek felelős, érett viszonyulásmódjának köszönhetően - sikerült elkerülni, azonban a társadalmi és politikai élet etnikai polarizációja a továbbiakban is megmaradt. A nemzeti többség – kisebbség viszonyrendszere kedvezőtlen, “befa-

gyott” állapotát tükrözte, hogy az 1991-es Alkotmány³ Romániát „nemzeti államként, szuverén, egységes és oszthatatlanként” határozta meg (1. cikk), ahol „a hivatalos nyelv a román nyelv”. (13. cikk). Az Alkotmány ugyanakkor kimondta, hogy „a román állam által a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek identitásának megőrzése, fejlesztése és kifejezése érdekében tett védelmi intézkedéseknek meg kell felelniük a többi román állampolgárral szembeni egyenlőség és megkülönböztetés tilalma elvének” (6. cikk, 2. bek.), mivel „a polgárok egyenlők a törvény és a hatóságok előtt, minden kiváltság és megkülönböztetés nélkül”. (16. cikk). Ennek a megfogalmazásnak a fényében a kisebbségi jogok oktatási, kulturális vagy egyéb kategóriáira vonatkozó követelések „különleges etnikai alapú kiváltságokként” is értelmezhetők.

Az 1995-ös oktatási törvény⁴ megőrizte az alkotmányszövegben már meglévő kétértelműség bizonyos fokát, és néhány megfogalmazása visszalépést jelentett a nyelvi oktatási jogok tekintetében. Az Alkotmányban rögzített hasonló jellegű szabályozással szemben a törvény csak „biztosította”, de nem „garantálta” a kisebbségekhez tartozó személyeknek azt a jogát, hogy minden formában és szinten anyanyelvükön tanuljanak. Ami a felsőoktatást illeti, az 1995-ös törvény nem tette lehetővé külön magyar nyelvű állami egyetem létrehozását, csupán a kisebbségi nyelvű „tanulmányi csoportok és tagozatok” szervezését. (123. cikk). A törvény előírásai a kisebbségek nyelvén folyó állami felsőoktatást a tanárképzésre és a kulturális/művészeti területekre korlátozták.

Amint azonban az EBESZ főbiztosának 1995-ös monitoringjelentése megállapította, a felsőoktatási akkreditációról szóló 1993. évi 88. törvény előírásai szerint a magánegyetemek keretében a kisebbségi nyelvű oktatás megszervezésének lehetőségei más képzési területeken nyitva maradtak.⁵ Az EU-csatlakozási szándékát kinyilvánító román kormány nem engedhette meg magának, hogy ne vegye figyelembe az érintett európai intézmények értékeléseinek eredményeit. Talán kompromisszumos megoldásként, miközben határozottan elutasította a külön magyar állami egyetem igényét, a kormány végül mégis úgy döntött, hogy törvényes lehetőséget nyújt a *magánszférában* megszervezhető önálló intézmény keretében folyó kisebbségi felsőoktatásra.

Abban viszont, hogy az önálló partiumi magyar egyetem kiépítésének ez az alternatív lehetősége ténylegesen valóra válhatott, a viszonylag kedvező belpolitikai kontextuson (az RMDSZ kormányzati részvételén) túlmenően meghatározó szerepe volt a Tőkés László püspök irányítása alatt álló Királyhágómelléki

3 Constituția României din 1991 CONSTITUTIA ROMÂNIEI - 1991 (cdep.ro) Letöltve: 2022.03.10

4 Legea învățământului nr. 84/1995 Legea învățământului nr. 84/1995 - Lege5.ro Letöltve: 2022.03.16

5 <http://www.osce.org/hcnm/52685> Letöltve: 2021.10.08.

Református Egyházkerület (KRE) helyzetteremtő cselekvéssorozatának és az 1998-ban hivatalba lépett, Orbán Viktor vezette magyar kormány határozott kiállításának a Nagyváradai Római Katolikus Püspökség és a régió többi történelmi magyar vallásfelekezete által is aktívan támogatott magyar felsőoktatási intézményalapítás terve mellett. Ugyanez elmondható Erdély vonatkozásában is, ahol –a Partiumhoz képest egy évtizeddel később – hasonló folyamatok zajlottak le és vezettek el a magyar történelmi egyházak által alapított és a magyar kormány által támogatott Sapientia –Erdélyi Magyar Tudományegyetem létrehozásához.

Egyházi funkciók és szerepvállalás a Partiumban 1989 után

Visszatekintve megállapíthatjuk, hogy a magyar történelmi egyházakat erre az egyetemalapító szerepre sajátos társadalmi szerepük, küldetésük, valamint az új történelmi korszakban számukra megnyíló mozgástér által lehetővé tett és a sajátos posztkommunista viszonyrendszerben megélt kisebbségi helyzet által megkövetelt felelősségvállalása predesztinálta. A rendszerváltást követő években végzett vallásszociológiai kutatások szerint (Borowik & Tomka, 2001), a kommunista korszak bukása nyomán kialakult viszonyrendszerben a vallás szerepének és szociális feladatainak megerősödése főként négy tényező hatására következett be a közép-kelet európai térségben:

1. A vallásosság fontosságának növekedése, mint szocio-kulturális változás
2. Az egyház szerepének újraértelmezése a szociálpolitikai rendszerben
3. A vallás szerepének újrafelfedezése a kollektív identitás építésében
4. A vallás és vallásosság instrumentális funkcióinak erősödése a politikai legitimitás megszilárdítása érdekében egy olyan társadalomban, amelyet nagyfokú instabilitás, értékválság és bizalomhiány jellemez.

A posztkommunista térség országainak egyházi kapcsolataiban alapvető fordulat következett be 1989 után. Több mint négy évtized után először, az egyházak, mint szabad intézmények jelenhettek meg és foglalhattak állást a hazai és nemzetközi egyházi élet fórumain. Az egyházak megváltozott társadalmi státusa és mozgástere lehetővé tette, hogy mind szélesebb körben képviseljék és érvényesíthessék a vallásról és a vallásosságról alkotott saját felfogásukat, értékeiket. Tévedés volna azonban az említett régiót homogén egységként szemlélni, lévén, hogy a kommunista diktatúra eltérő gazdasági fejlettségi szintű, társadalmi struktúrájú, más és más kulturális hagyományokkal rendelkező országokban került uralomra. A kép nem vált egységessé a „létező szocializmus” évtizedei alatt sem, ennek nyomán az 1989 utáni időszakot is jelentős fejlettségbeli szintkülönbségek és eltérő alkalmazkodási stratégiák jellemezték (Szilágyi & Flóra, 2007).

A romániai (erdélyi, partiumi) helyzet vonatkozásában a legfontosabb sajátosságok a nemzeti és vallási együttélés történelmi hagyományából erednek.

Mivel történelmi kapcsolat alakult ki az etnikai-nemzeti és a vallási identitás között, a vallási hovatartozás nemzeti identitásjelzőként hatott és hat napjainkban is. A kulturális pluralitás intézményesülése a történelmi Erdély és Partium területén magába foglalta a különböző etnikai és felekezeti közösségek jogát saját autonóm oktatási intézményeik és külön intézményrendszereik létrehozására és fenntartására. Ily módon az egyházak, saját oktatási intézményeik révén, fontos szerepet vállaltak a hozzájuk kapcsolódó nemzeti közösségek nyelvi és kulturális identitásának fenntartásában. Az oktatási ügyeket a regionális kulturális hagyományok központi elemeként már az Erdélyi Fejedelemségen belül kiemelt jelentőségű problémáknak tekintették. 1560-ban János Zsigmond fejedelem kísérletet tett arra, hogy Gyulafehérváron egyetemet alapítson (Gaál, 2002, 19-20.). Az erdélyi országgyűlés 1577-ben döntött a kolozsvári, nagyváradai és marosvásárhelyi kolostorokhoz kapcsolódó főiskolák felállításáról. Mind a Kolozsvári Unitárius Kollégium, mind a Marosvásárhelyi Református Kollégium erre az évszámra vezethető vissza. A Schola Illustris néven ismert nagyváradai felsőfokú intézmény 1660-ig virágzott, és a korabeli beszámolók szerint nem állt messze attól, hogy teljes értékű egyetemmé váljon (Pálfi, 2009, 62-73.).

A kommunista diktatúra évtizedei alatt az egyházak akadályoztatva voltak közéleti küldetésük teljesítésében. Az egyházi közösségi élet által minden megpróbáltatás ellenére megőrzött autentikus társadalmi kapcsolatok és értékek azonban lehetőséget adtak a változás előkészítésére. Az a tény, hogy az elnyomó rendszerrel szembeni forradalmi felkelés éppen az egyházon belülről, Tőkés László temesvári református lelkész hősiesség kiállása nyomán indult el, különleges tekintélyt biztosított az egyházak számára az átmeneti korszakot jellemző értékválság, az addig elmozdíthatatlannak látszó intézményrendszer szétesésének állapotában. 1989 után a magyar kisebbségi egyházak gyorsan, sikeresen felismerték az új helyzet kihívásait és cselekvési követelményeit, fontos szerepet töltöttek be a kisebbségi oktatási, kulturális és szociális intézmények kiépítésében (Szilágyi et al, 2003).

Az erdélyi, partiumi magyar történelmi egyházak rendszerváltás utáni társadalmi feladatvállalásának értelmezéséhez alkalmas elméleti kiindulópontot jelent az Etzioni álta kidolgozott elméleti modell, amely a vallási szervezeteket *normalív* szervezetekként határozza meg. Ennek alapján Sharolt az egyházi intézményeket az általuk betöltött funkciók *szimbolikus*, illetve *instrumentális* jellege szerint osztályozta (Szántó, 1998, 161.). E tipológiát alapul véve elfogadhatjuk azt a megállapítást, hogy 1989 után az újjászerveződő magyar történelmi egyházak egyházak elsősorban *instrumentális* feladatvállalásuk révén kerültek a nyilvánosság előterébe, igyekezvén megfelelni az irányukban megfogalmazott, mindinkább kibontakozó társadalmi elvárásoknak. Kiemelkedő jelentőségűek e tekintetben az egyház tanítói szolgálatával kapcsolatos döntések, a vallásoktatás újrabevetése, az egyházi gimnáziumok hálózatának újraalakítása és a diakóniai szolgálat – főként

nyugati és anyaországi segítségre támaszkodó – újraintézményesülése. Ugyanakkor az erdélyi, partiumi magyar történelmi egyházak életében nagy jelentőséget kapott a közéleti tevékenység, és különösképpen a nemzeti kisebbségi jogvédelem, érdekképviselet (Szilágyi et al, 2003).

A Sulyok István Református Főiskola megalapítása

A Sulyok István Református Főiskola születése egy jogilag és politikailag cseppfolyós, bizonytalan időszakban ment végbe, amely a többi magyar történelmi egyházakhoz hasonlóan a Királyhágómelléki Református Egyházkerület életében is egy „kegyelmi időszaknak” tekinthető. Kiemelt helye és szerepe volt a folyamatban az egyházi tanintézmények újraindításának. 1991. december 9-én létrejött a KRE Iskolaszéke (Szilágyi & Flóra, 1997). Három egyházi gimnázium kezdte el működését: Nagyváradon, Szatmárnémetiben, Zilahon.⁶

A KRE oktatási stratégiájában a felsőfokú református tanintézet létrehozása természetesen kapcsolódott az előbbieken jelzett folyamathoz, kiegészítve és sajátos küldetése révén kiteljesítve az egyház tanítói szolgálatát. Mivel a rendszerváltást követő tanévben az ország iskoláiban beindult a vallásoktatás, a legsürgősebb feladat, amit az újszülött intézmény először felvállalt, a vallásánárok képzése volt. Lényegében ez biztosította a Főiskola hivatalos elismertetéséhez szükséges kiinduló legitimitációt. Miután 1990 október 1-én, 238 hallgatóval elkezdődik az oktatás, a Vallásügyi Államtitkárság 4805/1991 számú átiratában engedélyezi a SIRF működését a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet nagyváradi Református Teológiai Karaként, két helyszínen – Nagyváradon és Zilahon. Az első tanévben a képzések kéthetenként, szombaton zajlanak.⁷

Mindösze pár hónappal később azonban már egy olyan új felsőoktatási koncepció körvonalazódott az Egyházkerület döntéseiben, amely túlmutatott az egyház szűk értelmében vet sajátos feladatköréin és a teljes körű magyar nyelvű egyetemi képzési szükségleteknek való megfelelés követelményét helyezte előtérbe. A kitörési lehetőséget abban találták meg, hogy a vallásánárképzést világi szakirányokkal párosítva indították a következő tanévtől kezdődően, kihasználva az akkori jogi keretet, amely a vallásfelekezeteknek lehetővé tette belső egyházi szakemberképzési igényeiknek megfelelő képzési irányok létrehozását. Az 1991-1992 tanévben ennek az elgondolásnak megfelelően három nappali tagozatos szakpárosításon (*református didaktikai teológia-szociális munka, református didaktikai*

6 “A Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium létrehozásáért sokáig harcoltak. A gimnázium régi épületét nem kapták vissza, ezért megvettek egy épületet és a város magyar lakosságának segítségével újjávarázsolták.” Papp János: Iskolaközpont a megmaradásért. *Új Magyarország* (Budapest) 1993 okt. 28.

7 *Szatmári Friss Újság* (Szatmárnémeti), 1990 november 17.

teológia - német nyelv és irodalom, és *református didaktikai teológia - jogtudomány*) indult el a képzés, egyenként 25-25 hallgatóval. A szakterületek kiválasztásában egyrészt a térségi identitás megőrzése és alakítása, másrészt a romániai magyar közösségi szükségletek (a kommunista rendszerből örökölt és egyre súlyosbodó szakemberhiány), harmadrészt, pedig a rendelkezésre álló, és egyre fogyatkozó humán erőforrások játszottak fontos szerepet (Tolnay, 2005, 21.).

Az intézményalapítás, ebben a történelmi kontextusban szemlélve, egyértelműen a nemzeti-vallási közösség identitásának és politikai törekvéseinek a megfogalmazása és magasrendű kifejeződése. A Főiskola első rektora, dr. Mester Zsolt megfogalmazásában “Az a pillanat ez, amikor a közösség, „elhatározza, hogy főiskolát létesít, amely megteremti az öntudatra ébredés szellemi háttérét, és, állandóan újraterejtve önmagát is, ezt a folyamatot visszafordíthatatlanná teszi” (Mester, 2002, 15.). Az alapítás aktusának különleges hitelességet adott az a történelmi ajándékként is felfogható adottság, hogy az egyetemépítés kezdeményezőjeként és elkötelezett támogatójaként ebben az időszakban Tókécs László, a temesvári forradalmi események legendás lelkész-személyisége állt püspökként a KRE élén.

Az új intézmény az első évtizedben (a „hőskorszakban”) - szinte folyamatos politikai ellenszélben - a szó szoros értelmében létharcot és legitimációért folytatott küzdelmet vívott, rendkívül szerény anyagi körülmények között és alapvető életfeltételeiben már kezdettől akadályoztatva működött. „Indulásunkkor nem létezett semmiféle anyagi bázisunk és háttérünk, se humán erőforrásunk, de még törvényes jogszabály sem, miszerint magyar nyelvű felsőoktatás képzést indíthassunk” (Kovács, 2002, 13.). Az 1991-1992-es tanév jóformán még el sem kezdődhetett, amikor “október 6-án és 7-én Nagyváradon az Állami Egyetem részére le akarták foglalni a Református Egyházkerület püspöki székházát, ahol az államilag engedélyezett Sulyok István Református Főiskola előadásait akarták megkezdeni.”⁸ Az erőteljes tiltakozás és a polgári ellenállás jellemzőit is magában hordozó határozott fellépés⁹ nyomán a tanintézmény végül maradhatott az épületben, de az Egyházkerület tulajdonjogára vonatkozó végleges döntés 1999-ig nem született meg, A Főiskola sanyarú infrastrukturális feltételei, a teremgondok még hosszú ideig fenmaradtak és csak lassan, fokozatosan enyhültek.

Az intézmény alig rendelkezett az egyetemi követelményeknek megfelelő nagyváradi lakóhelyű tanárokkal, a minősített oktatók nagy része más egyetemi

8 “Tókécs László püspök, Varga Gábor Bihar megyei RMDSZ-elnök és Jakabffy László városi tanácsos az oktatásügyi miniszterhez írt nyílt levelükben visszautasították azt, hogy kilakoltassák a püspökséget, a 150 hallgató Sulyok István Református Teológiai Intézetet saját épületükből. Ez az épület a hívek munkájából és adakozásából épült 1927-36 között. 1991-ben a Református Püspökség jogi eljárást kezdeményezett az ingatlan tulajdonjogának visszaszerzésére.” *Bihari Napló* (Nagyvárad), 1992 március 13-14.

9 „A diákság [...] testvérel védelmezte meg az épületet a betolakodóktól” (Tolnay, 2005, 22.).

központokból ingázott. Az elinduláshoz feltétlenül szükséges oktatói kar biztosítása érdekében az Egyházkerület és Főiskola vezetősége természetesen az Anyaországban, a határ másik oldalán működő felsőoktatási intézményekhez¹⁰, közülük elsőként a földrajzi közelség és a hagyományos testvérvárosi kapcsolat újraélesztésének jegyében a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemhez fordult, amellyel 1992 január 12-én együttműködési megállapodást kötött. A Romániában még teljesen új szociális munkás szakirány kiépítésének folyamatában már kezdettől jelentős segítséget nyújtott a KLTE Szociológiai Intézetének négy oktatója. Két évvel később a KLTE Germanisztikai Intézetének három oktatója is bekapcsolódott a nagyváradi képzésbe. (Szilágyi et al, 2008:58) Ezek az intézményes és személyes elköteleződés dimenzióira egyaránt épülő kapcsolatok nemcsak az oktatás, hanem a kutatás és általában az egyetemi szellemiség meghonosítása tekintetében is egyértelműen kitörési esélyt jelentettek a fiatal, nehéz körülmények között építkező tanintézmény számára.

Az előbbieken említett létfontosságú anyaországi felsőoktatási partnerségek mellett a Sulyok István Református Főiskola leginkább egyházi kapcsolatrendszerén keresztül vált részévé a szűkebb és tágabb régió szellemi életének.¹¹ A Társadalomtudományi Tanszék első nemzetközi figyelmet is felkeltő kutatási projektjei a vallásosság szociológiai kutatásához kapcsolódtak. A kutatómunka nemzetközi megjelenítésében mérföldkövet jelentetett az 1996 tavaszán Félifürdőn megszervezett nemzetközi vallásszociológiai konferencia, amelynek előkészítésében az 1995-ben létrejött vallásszociológiai kutatócsoport vállalt szerepet. Az értekezlet szakmai tudományos háttérét a Nemzetközi Vallásszociológiai Társaság biztosította, amely vezetőségi szinten képviseltette magát a rendezvényen. A létrehozott kapcsolatok az elkövetkező években lehetővé tették a kutatócsoport tagjai számára, hogy kutatómunkájuk eredményeit nívós nemzetközi és hazai fórumokon, kiadványokban közöljék (Szilágyi & Flóra, 2005, 65-66.).

Egyre erődödő közösségi beágyazottsága és közösségi tudásközpont szerepének egyértelmű jeleként a SIRF - bár maga is sérülékeny jogi keretben és igen nehéz anyagi-infrastrukturális feltételek között működött - felvállalta, hogy intézményi keretet biztosít az 1994 őszén a Magyar Újságírók Romániai Szövetségével partnerségben beindult újságíró-képzésnek.¹² Ez a kezdeményezés, annak ellené-

10 A SIRF által megkötött további együttműködési megállapodások: Egészségügyi Főiskola, Nyíregyháza (1994) Kőrösi Csoma Sándor Főiskola, Békéscsaba (1997) Christelijke Hogeschol, Ede, Hollandia (1998), Kölcsy Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen (1998) Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged (1999) Forrás: SIRF-PKE Jubileumi Évkönyv (2005), 36.o.

11 A tanintézmény keresztény közösségi életét erősítette Pálfi József református lelképásztor egyetemi lelkészi kinevezése 1994 őszén. Az egyetem története | PKE (partium.ro) Letöltve: 2022.03.18

12 *Erdélyi Napló* (Nagyvárad), 1994 július 27.

re, hogy a körülmények kedvezőtlen alakulása miatt nem lehetett hosszú életű, jól tükrözi az Egyházkerület és a Főiskola vezetőinek a közvetlen egyházi szükségletekhez kapcsolódó feladatkörökön túlmutató, már a kezdetektől megnyilvánuló intézményépítő stratégiai irányultságú gondolkodásmódját.

A Főiskolának az a törekvése, hogy az egyébként továbbra is kiemelt fontosságú vallástanárképzésen túlmenően megfeleljen a partiumi és erdélyi magyar közösség szélesebb értelemben vett felsőoktatási szükségleteinek létszükségleteinek, az igen kedvezőtlen anyagi, infrastrukturális és humán erőforrással kapcsolatos feltételrendszer mellett azzal is szembesülni volt kénytelen, hogy a hatalmon levő politikai körök gondolkodásmódjában éppen az európai uniós csatlakozás és felzárkózás jegyében bevezetett akkreditációs folyamat vált az etnopolitikai indítatású korlátozások legkézenfekvőbb, szakmai érvekkel legitimált és ezáltal nehezen kivédhető eszközévé. Az akkreditációt előíró kormányrendelet (1993)¹³életbe lépése nyomán a Főiskola a már elindított páros képzési programok számára működési engedélyeket kért a román államtól, amely a vallástanár–szociális munkás és vallástanár–német nyelv és irodalom szakokat némi huzavona után el is fogadta, a vallástanár-jog szakirány elismerését viszont kategorikusan megtagadta. Mi több, a tanügyminiszter az intézmény vezetőivel folytatott tárgyalása során a másik két szak elfogadását is a jogi képzés azonnali megszüntetésének feltételéhez kötötte (Mester, 2002, 15.).

A működési engedélyt nem kapott szakirányok között volt a nagyváradi Sulyok István Református Főiskola hittanári-jogi képzése mellett a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar nyelvű közgazdaságtudományi képzése is.¹⁴ A döntés lényegében tükrözte az akkori román kormány szándékát, hogy továbbra is megtagadja a magyar hallgatók számára az anyanyelvi képzési lehetőséget és ezáltal is fenntartja a magyar jogász és közgazdászok képzés tekintetében már a kommunizmus idején kialakult magyar szakemberhiányt. A jogászképzést betöltő határozat, amely mögött a Főiskola vezetői egyértelműen a magyar nyelv felsőoktatási korlátozására irányuló politikai szándékot láttak, összesen 76 hallgatót érintett és jelentős érvágást, presztízaveszteséget jelentett az alig pár éve megalakult tanintézmény számára, bár ennek negatív következményeit, a Főiskola közösségi elfogadottságának, kredibilitásának megóvását is szem előtt tartva, minden lehetséges módon igyekeztek mérsékelni.¹⁵

13 Lege nr. 88 din 17 decembrie 1993 privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior și recunoașterea diplomelor

14 *Erdélyi Napló* (Nagyvárad) 1995 aug. 16. LEGE 88 17/12/1993 - Portal Legislativ (just.ro) Letöltve: 2022.03.09

15 “A joghallgatók nagy részét elhelyezték az aradi és kolozsvári magánegyetemen, a legjobbaknak ösztöndíjat adtak, mert a magánegyetemen magas a tandíj.” *Magyar Nemzet* (Budapest) 1996. január 10.

Védekezésékként az intézményalapítók az „előre menekülést” választották, következő lépésük két önálló, teológiával nem párosított, de az egyházon belüli funkciókhoz kapcsolódó szakképzés a *közgazdasági* -,*egyházi intendáns*” (1995) és *zene*pedagógiai -,*egyházzene*” (1996) képzés bevezetése volt (Tolnay, 2005, 23.). Az egyházi feladatkörrel való összekapcsolásra ekkor még azért volt szükség, mivel a világi szakok beindítását a román állami hatóságok felé hivatalosan az egyházon belüli feladatok ellátására felkészült világi szakemberek hiányával indokolták. Valójában azonban a Főiskola céljai nyilvánvalóan nem korlátozódtak az egyház saját szakember-utánpótlásának nevelésére, a teljes magyar szellemi elit erősítését tartották szem előtt (Tolnay, 2002, 373.). A hallgatók felekezeti összetétele (amely nagy vonalakban visszatükrözte a magyar lakosság egészének felekezeti számarányait) az ökumenikus nyitottság érvényesítésén keresztül szintén a nemzeti célok elsőbbségét fejezte ki az intézmény küldetési célrendszerén belül.

Az egyetemi aspirációk erősítésére újabb esély kínálkozott 1997-ben, amikor több más európai uniós ország mintájára Románia törvénybe iktatta, hogy a tanítóképzők főiskolai képzésekké válnak.¹⁶ Ennek nyomán a hagyományos középiskolai rendszerben működő tanítóképzők 1998. június 15-ig választhattak, melyik egyetemnek kívánnak kihelyezett főiskolai karává válni. A Sulyok István Református Főiskola elindította saját akkreditációs kérelmét, miközben a többi magyar tanítóképző a Babes-Bolyai Tudományegyetem kihelyezett tagozatává kívánt válni, lényegében megőrizve addigi intézményi struktúráját.¹⁷ Ily módon, a SIRF működtette volna az egyetlen már eleve felsőfokú intézményi keretben létrehozott magyar nyelvű óvó- és tanítóképzést 18 hasonlóan felsőfokú intézményi keretben induló román nyelvű intézmény mellett,¹⁸ ami rövidtávon is nagymértékben növelte volna az intézmény elismertségét, hatósugarát a partiumi régió magyar társadalmában.

Múltba vetített feltételes módban fogalmaztunk, mivel egy újabb intézkedés nyomán, amely a pedagógusképzést az állami felsőoktatási intézmények monopóliummá nyilvánította (Belényi et al. 2011, 153.), ez a szakindítás akkor sajnos rövid életűnek bizonyult. A tapasztalatokat, tanulságokat azonban leszűrték, a régió magyar pedagógustársadalmával, az anyaországi pedagógusképző testvér-intézményekkel kialakultak az erős kötődések, amelyekre a továbbiakban építeni lehetett. Az óvó-és tanítóképzés újraindítása, állami elismertetése a jogi keret

16 2003-tól viszont központi döntéssel ismét újraindították a középszintű tanítóképzést. 2005-től a bolognai rendszeren belüli három éves alapképzésre való áttérés szellemében a tanítóképzés egyetemi szintű oklevelet kínál, a középszintű tanítóképzés pedig megszűnik (Fóris-Ferenczi, 2007). A 2011-ben elfogadott oktatási törvény szerint Romániában a tanító- és óvodapedagógus-képzés két szinten, középfokon és felsőfokon szerveződik.

17 Zsehránszky István: Nem egyértelmű örömmünnp. *Romániai Magyar Szó* (Bukarest) 1998 jún. 5. 18 *Bihari Napló* (Nagyvárad), 1998, július 18

fokozatos kedvező irányú változása nyomán majd csak több mint egy évtized elteltével, 2012-ben valósulhatott meg a már akkreditált Partiumi Keresztény Egyetem keretében. Szintén ettől az évtől kezdhetette meg működését a PKE saját állami akkreditációval rendelkező Tanárképző Intézete is.

Főiskolából Egyetem

Amint az előbbieken többször is utaltunk rá, a SIRF alapítóinak belső kommunikációjában és a magyar érdekképviselőt kulcsszereplőivel folytatott párbeszédében a Főiskola egy évtizednyi küzdelmes léte alatt mindvégig ismert volt az a kifelé sem titkolt szándék, hogy a Főiskolát távlatilag magyar tannyelvű egyetemmé szeretnék fejleszteni (Tolnay, 2002, 373.). A hivatalos állásfoglalások szintjén az egyetemmé válás kérdése először 1995 novemberében került napirendre a SIRF Vezető Tanácsának ülésén, amelyen az akkreditációs törvény hatályba lépésének következményeit és az intézmény továbbfejlesztésének esélyeit vitatták meg. A meghozott határozat kimondja, hogy „a SIRF jövője csak önálló intézményként biztosítható, ezért az intézmény vezetőségének ki kell dolgoznia a kolozsvári Protestáns Intézetről való leválásnak és egy önálló magyar egyetem létrehozásának forgatókönyvét” (Szűcs, 2005, 31.).

Az egyetemalapítás feltétlen szükségességét az a tény is alátámasztotta, hogy miközben általános iskolai szinten, és kisebb mértékben középiskolai szinten sikerült helyreállítani a magyar anyanyelvű hálózatot, a magyarság részvételi aránya a felsőoktatásban alig enyhült a rendszerváltást követő első évtized folyamán (Bárdi, 2001: 48-49). „A magyarság részaránya Románia lakosságából 7,1 %, miközben az egyetem előtti oktatásban magyar nyelven az 1997/98-as tanévben 189 489-en tanulnak, ami mindössze 4,6 %-a a tanulók létszámának. Miközben elemi és gimnáziumi fokon 121 250 tanuló tanul magyarul, líceumi fokon mindössze 29 200. Ebből a közel 30 ezer tanulóból mindössze 10 739 tanul tovább felsőfokon, s közülük alig 4000-en anyanyelven. Gyakorlatilag anyanyelven tanárképzés folyik, a modern társadalmakban kulcsfontosságú ágazatokban - közgazdaságtan, mezőgazdaság, műszaki tudományok – nincs anyanyelvű képzés” (Kötő, 1998).

A megalapítását követő évtized folyamán a SIRF ismertsége és elismertsége a nehéz működési feltételek ellenére folyamatosan növekedett, ezáltal a tanintézmény megkerülhetetlen tényezővé vált az erdélyi, partiumi magyar felsőoktatási stratégiák kidolgozásakor. Annál is inkább, mivel az intézményalapítók tervei, miszerint elsősorban a partiumi régió felsőoktatási igényeit kiszolgáló önálló magyar egyetemet hozznának létre, egyre inkább konvergáltak a romániai magyarság érdekképviselője szintjén kidolgozott stratégiai elgondolásokkal, amelyekben a központi célkitűzés – az önálló, teljes Bolyai Egyetem visszaállítása – mellett, mind hangsúlyozottabban jelenik meg az egyetemi kínálatot a potenciális

hallgatók lakóhelyéhez közel vivő főiskolai intézményhálózat alapításának elképzelése is a Székelyföldön és Partiumban.¹⁹

1996-tól – az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának kezdetétől – az érdekvédelmi szervezet keretében végzett, magyar felsőoktatással kapcsolatos műhelymunkák intenzívebbé váltak, mivel úgy értékelték, hogy politikai esély mutatkozik a Bolyai Egyetem belátható időn belüli visszaállítására. Az 1997 februárjában nyilvánosságra hozott, a Kötő József vezetése alatt álló oktási főosztály által kidolgozott felsőoktatási stratégiái elképzelés már tételesen megnevezi a SIRF-et, amelynek az *egyházi* felsőoktatási stratégiában szán kulcsszerepet.²⁰ 1998 augusztusában – a stratégia módosított, illetve pontosított változatában – a SIRF már eljövendő *református egyetemenként* jelenik meg, ugyanakkor elismerést nyer az egyházi szükségleteken túlmutató *regionális* funkciója is.²¹ E lényeges elmozdulás háttérben feltehetően elsősorban az áll, hogy az RMDSZ időközben (1997 október 3-4-én) Marosvásárhelyen megtartott kongresszusán Tőkés László püspök (abban az időben az érdekvédelmi szervezet tiszteletbeli elnöke) az anyanyelvi oktatás fejlesztésére vonatkozó átfogó javaslatcsomagot terjesztett elő, amelyben a Bolyai Egyetem helyreállítása, mint centrális célkitűzés mellett szerepel a Sulyok István Református Főiskola egyetemmé alakítása is. A kongresszus küldöttei ezt a cékitűzést elfogadták.²²

19 “Kolozsváron tanácskoztak a magyar nyelvű oktatásról a magyar egyetemi oktatók és az RMDSZ-küldöttek a főiskolai és egyetemi oktatók fórumán. A megjelentek megállapították, hogy a központi célkitűzés az önálló, teljes struktúrájú Bolyai Egyetem létrehozása, amely kihelyezett karokkal működhet. E cél érdekében kérni kell a nemzetközi szervezetek és az anyaország támogatását. Az önálló egyetem mellett létre kell hozni az önálló magyar nyelvű főiskolai hálózatot is Székelyföldön és a Partiumban” CsomaFáy Ferenc: A tudományban nincs többség. *Romániai Magyar Szó* (Bukarest), 1993 júl. 22. Bár ebben a koncepcióban a SIRF név szerint még nem jelenik meg, visszatekintve megállapíthatjuk, hogy a felvázolt hálózati elképzelés nagyjából egy évtizeddel később lényegében megvalósult a két legjelentősebb tömbmagyar régiót lefedő regionális egyetemek – a Partiumi Keresztény Egyetem és a Sapientia-EMTE létrehozása révén.

20 “Az önálló Bolyai Egyetem újraindításának elve: sarkigazság. A centrum köré szervezett regionális kihelyezett tagozatok betöltik a szellemi műhelyek szerepét [...]Az egyházi oktatás terültén a stratégiában kiemelt feladat a nagyváradi Sulyok István Főiskola fejlődési feltételeinek biztosítása.” Dr. Kötő József ügyvezető alelnök. A Bolyai Egyetem újraindításának elve: sarkigazság. *Romániai Magyar Szó* (Bukarest), 1997 febr. 18.

21 “Az oktatást és a kutatást összekapcsoló Humboldt típusú tudományegyetem köré telelítható a regionális igényeket kielégítő főiskolai hálózat, valamint az egyetemek laza láncolata, amilyen a Sulyok István Református Egyetem vagy a tervezett marosvásárhelyi katolikus egyetem terve. /Kötő József: Multikulturalitás és nemzeti kultúra. A Bolyai Egyetem jövője. = *A Hét* (Bukarest), 1998 aug. 6.

22 *Romániai Magyar Szó* (Bukarest), 1997. okt. 7.

Az egyetemmé alakulás ideje – Dr. Kovács Béla rektor visszaemlékezése szerint – „1999. július elsején jött el, amikor megjelent Románia új tanügyi törvénye, mely világossá tette, hogy az önálló magyar állami egyetem létrehozására nincs mód” (Kovács, 2005:38). Ennek nyomán körvonalazódott az a terv, hogy az intézmény alapítványi keretben, a román jogrend szerint magánegyetemként működjön tovább, amely az alapítók utóbb helyesnek bizonyult felismerése szerint „a magyar egyetem létrehozásának egyedül járható útja” (Szűcs, 2005, 31.).

Az egyetemmé válásról szóló, 1999. július 22-én bejelentett döntés²³ meghozatalát megkönnyítette, hogy az átalakulás, a minőségileg magasabb szervezeté szintre lépés szakmai feltételei már nagymértékben adottak voltak. Az évezred végére a tanintézmény már évtizedes múlttal, több mint 500 hallgatóval és jelentős számú, felkészült oktatói karral, felsőoktatási és kutatási kapcsolatrendszerrel rendelkezett. Sikeresen működő képzései közül az 1991-ben alapított *szociális munkás-vallástanár* és a *némettanár-vallástanár* szakirányok, amelyek végzettei immár négy, illetve három éve folyamatosan sikeresen államvizsgáztak Kolozsváron, elértek a végleges akkreditáció küszöbéhez. Az alapítók terveiben ez a két elismert szak jelentette a jövődöbéli Partiumi Keresztény Egyetem magját.²⁴

A Partiumi Keresztény Egyetem létrehozásáról szóló döntés bejelentése után az események felgyorsultak. 1999. augusztus 6-án tanácskozott a Történelmi Magyar Egyházak Egyházfőinek Állandó Értekezlete, ahol körvonalazódott az elképzelés, hogy – a partiumi egyetemépítés folyamatához hasonlóan - egyházi háttérű erdélyi magyar egyetemi alapítványt hoznak létre. Az Orbán Viktor vezette magyar kormány – felismerve e nagy horderejű kezdeményezések történelmi súlyú nemzetstratégiai jelentőségét - röviddel ezt követően egyértelműen kinyilvánította: kész minden szempontból támogatni az erdélyi és partiumi magyar

23 “A Királyhágómelléki Református Egyházkerület elnöksége és a Sulyok István Református Főiskola rektori hivatala tájékoztatást adott ki a Partiumi Keresztény Egyetem ügyében. 1990-1991-ben történt megalakulása óta a nagyváradai Sulyok István Református Főiskola a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet keretében működött. Az 1995-ös román tanügyi törvény, illetve az 1997/36. számú tanügyi sürgősségi kormányrendelet ez év júliusában való törvényerőre emelkedése nyomán az egyházi tanintézetek végképpen a magánoktatás keretébe szorulnak, másfelől eldőlt, hogy Romániában önálló, állami, magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény újraalakítására vagy alapítására egyhamar nem nyílik lehetőség. Ezért a Királyhágómelléki Református Egyházkerület magyar tannyelvű, keresztyén magánegyetem létrehozását határozták el. A Partiumi Keresztény Egyetemet a Pro Universitate Partium Alapítvány fogja megalapítani és fenntartani. Az egyetem ökumenikus jellegű intézmény lesz. Az egyházkerület a Partiumi Keresztény Egyetem létrehozásához kéri az egyházak, az RMDSZ, a magyar kormány és a magyar közvélemény hathatós támogatását. “Tájékoztatás a Partiumi Keresztény Egyetem ügyében. *Szabadság* (Kolozsvár), júl. 22.

24 Felsőoktatás magyarul. Születőben a Partiumi Egyetem. *Bihari Napló* 1999. júl. 13.

egyetemépítést, beleértve a szükséges infrastruktúra kialakítását és az egyetemfenntartás finanszírozását is.²⁵

Míndezek után elérkezett az egyetemalapítás ünnepélyes közösségi momentum. 1999 szeptember 11-re Tőkés László püspök Nagyváradra, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület dísztermébe reprezentatív jellegű nagygyűlést hívott össze, amelyre meghívta “a magyar nyelvű oktatás mellett elkötelezetteket, mindazokat, akik Nagyváradon, Biharban és az egész Partium területén szívükön viselik az önálló magyar nyelvű felsőoktatás ügyét, illetve a testvéregyházak, az RMDSZ és az önkormányzatok, valamint az RMPSZ, az oktatásügy és különféle oktatási intézményeink képviselőit.”²⁶ “Az esemény ünnepi jellegét emelte az, hogy a Királyhágómelléki Református Egyházkerület 9 évi pereskedés után véglegesen visszanyerte székházát. Az 500 fős hallgatóság előtt Tőkés László püspök hangsúlyozta, hogy a jelenlegi politikai helyzetben egyedül az egyházaknak van esélyük megteremtteni az önálló magyar erdélyi egyetemi oktatást.”²⁷

1999. szeptember 20-án a Bihar Megyei Törvényszék 118/1999 számú jogerős végzésében jogi személlyé nyilvánította a Pro Universitate Partium Alapítványt. 1999. október elején az alapító tagok Közgyűlése kimondta a Partiumi Keresztény Egyetem megalakulását (Szűcs, 2002, 379.). A Pro Universitate Partium Alapítvány²⁸ és a Partiumi Keresztény Egyetem a további-

25 “A Határon Túli Magyarok Hivatala új székhelyén, az aug. 19-i átadás után, kötetlen beszélgetésen vett részt az intézményesített, úgynevezett magyar-magyar csúcserkeztlet több tagja, elsősorban a magyar határon kívül élő magyarság és a magyar kormány képviselői. Németh Zsolt magyar külügyi politikai államtitkár elmondta, hogy a Sulyok István Főiskola /Nagyvárad/ támogatását a magyar kormány fontos feladatának tekintette. Támogatást fog nyújtani a Partiumi Magyar Egyetemnek is. A romániai magyar történelmi egyházak alapítványt kívánnak bejegyezni annak érdekében, hogy alapítványi-egyházi magánegyetemet hozzanak létre. Ez a célkitűzés érthető.” *Szabadság* (Kolozsvár), 1999. aug. 23.

26 „A Partiumi Keresztény Egyetemért és épületéért”. Meghívó. *Szatmári Friss Újság* (Szatmárnémeti), 1999. szept. 4.

27 A nagygyűlésen a meghívott felszólaló személyiségek sorában Csoóri Sándor, a Magyarok Világszövetségének elnöke arra emlékeztetett, hogy Tőkés László újra a „temesvári logika szerint cselekedett”, és munkatársaival együtt, szembefordulva a sors-örökséggel ismét a tettet választotta. Az új felsőfokú tanintézménynek azt kívánta, hogy „társa legyen Európa minden küldetéses egyetemének”. Dr. Kötő József államtitkár az asszimilációmentes lét nélkülözhetetlen eszköznének nevezte a teljes vertikumú anyanyelvi oktatási rendszert. Dr. Kincses Előd, a Maros megyei RMDSZ elnöke szerint ha 500 ezer aláírással megerősített jogos elvárást a román politika továbbra sem veszi figyelembe, akkor lépni kell, ezért üdvözlöi a váradai egyetem létrehozását és a magyar kormány hatékony segítségét.” Nagyváradai nagygyűlés a visszakapott székházban *Néplítség* (Marosvásárhely), 1999. szept. 13.

28 A Pro Universitate Partium Alapítvány alapító tagjai: Tőkés László, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke, Tempfli József római katolikus megyéspüspök, Tolnay

akban szorosan együttműködött a magyar történelmi egyházak által létrehozott Sapientia Alapítvánnyal, valamint a Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetemmel a közös erdélyi – partiumi magyar nyelvű egyetemi rendszer kiépítésében, amely a Magyar Köztársaság Kormányának támogató politikai döntése nyomán jött létre.

Záró gondolatok

A Sulyok István Református Főiskola felekezeti alapítású, de következetesen ökumenikus nyitottságot érvényesítő, hivatalosan az Egyház világi szakemberek iránti igényét kielégíteni hivatott felsőoktatási intézményként jött létre, amely azonban a gyakorlatban az egész magyar nemzeti közösség szakemberképzési igényét és esélyegyenlőségét szolgálta. A Partiumi Keresztény Egyetem e folyamat kiteljesedéseként a magyar történelmi egyházak közös felelősségvállalása révén alapított, keresztény értékrendre épülő, közösségi jellegű, magyar oktatási nyelvű, regionális egyetemenként határozza meg magát.²⁹ A PKE megalakulásával olyan régen érő elhatározások váltak valóra, amelyek fordulatot és részleges funkcióváltást hoztak az intézmény életében:

- 1) Jogilag függetlenedik a Protestáns Teológiai Intézettől.
- 2) Egyetemmé válik.
- 3) Fenntartása függetlenedik az alapító Egyháztól, a finanszírozási feladatot a Sapientia Alapítvány közvetítésével a magyar állam veszi át.
- 4) Az erdélyi magyar magánegyetemi hálózat részévé válik.
- 5) A végleges akkreditáció megszerzését követően a romániai felsőoktatási rendszer teljes jogú részévé válik.

István, a KRE tanügyi előadótanácsosa, Dr. Kovács Béla egyetemi tanár, Eszenyeiné Dr. Széles Mária egyetemi tanár, Fodor József római katolikus helynök, Csapó József szenátor, Szilágyi Zsolt parlamenti képviselő. A Pro Universitate Partium Alapítvány első Kuratóriumának elnöke Tőkés László, alelnöke Dr. Kovács Béla, tagjai Eszenyeiné Dr. Széles Mária, Tolnay István, Szűcs István, Pálfi József, Szilágyi Zsolt.

29 Küldetésnyilatkozata szerint az Egyetem „a következő elvek és szempontok megvalósítására törekszik: a keresztényi és egyetemes emberi értékek érvényesítése; nemzeti közösségünk identitásának megőrzése és fejlesztése; a Partium regionális igényeit kielégítő szakemberképzés és továbbképzés biztosítása; versenyképes, minőségi oktatás és kutatás biztosítása; az egyetem átlátható, következetes működtetése, a szakmaiság és akadémiai szellem értékeinek érvényesítése; széleskörű intézményi kapcsolatok kiépítése, az egyetemi autonómia törvény által biztosított gyakorlata” Küldetésnyilatkozat | PKE (partium.ro) Letöltve: 2022.03.14.

A Főiskola, majd az Egyetem alapítóinak célrendszere és az intézmény működésének gyakorlata alapján az említett intézményi modell következő fő dimenzióit emelhetjük ki:

- magyar anyanyelvű oktatási tér és lehetőség biztosítása;
- jobb hozzáférés a felsőoktatáshoz a magyar közösség tagjai számára;
- az autonóm nemzeti közösségi egyetemi élet intézményes kereteinek biztosítása;
- a keresztény értékrend érvényesítése az egyetemi életben és ennek révén a vallási-egyházi értékek által meghatározott közösségi nevelési tér kialakítása;
- a regionális identitás és kötődés erősítése
- az összmagyar identitás ápolása, bekapcsolódás az egységes Kárpát-medencei magyar oktatási tér kialakításába.

Összefoglalásképpen megfogalmazhatjuk azt a következtetést, hogy a Sulyok István Főiskola egy évtizedes küzdelmes intézményi léte során lényegében kikristályosodott a rendszerváltás utáni romániai (erdélyi, partiumi) történelmi feltételeknek megfelelő *egyházi alapítói háttérrel önálló magyar felsőoktatási intézményi modell*. Ennek a modellnek alapvonalait és értékbeli jellemzőjét követve, az ezredforduló után felépülhetett az Anyaország által finanszírozott – magánjogi státussal rendelkező intézményekből álló – romániai magyar egyetemi rendszer, amelynek két egyenjogú, egymástól eltérő regionális vonzáskörzettel rendelkező teljeskörű intézményi önállósággal rendelkező tagja van: a Partiumi Keresztény Egyetem és a Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem.

Hivatkozott szakirodalom

- Bárdi, N. et al. (2001). Erdélyi Magyar Tudományegyetem megvalósíthatósági tanulmánya. Budapest: HTMH sap00_02.qxd (adatbank.ro) Letöltve: 2022.03.06
- Belényi, E., & Flóra G., & Hausmann A. & Szolár É. (2011). Önazonosság és megújulás. Az intézményépítés két évtizede a Partiumi Keresztény Egyetemen In: Kozma Tamás – Pataki Gyöngyvér (Ed.), *Kisebbségi felsőoktatás és a Bologna-folyamat*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 149-178.
- Borowik, I. & Tomka, M. (2002). *Religion and Social Change in Central and Eastern Europe*, Krakow: Nomos
- Széles, M. (2005). A hőskorszak In: *SIRF-PKE Jubileumi Évkönyv*. Nagyvárad, 21-25.
- Ferencz, R. (2007). Kisebbségi oktatás Romániában felső középfokon In: Mandel, K. & Papp, Z. A. (Ed.): *Cammogás. Minőségkonceptiók a romániai magyar középfokú oktatásban*. Csíkszereda. 45–94.
- Gaál, Gy. (2002). *Egyetem a Farkas utcában*. Kolozsvár: Erdélyi Magyar Műszaki-Tudományos Társaság

- Kincses, E. (2015). *Marosvásárhely fekete márciusa*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó
- Kovács, B. (2002). Ünnepi köszöntő *Partiumi Egyetemi Szemle* 1/2002, 13-14.
- Kovács, B. (2005). "Az előremenekülés stratégiája" In: *SIRF-PKE Jubileumi Évkönyv*. Nagyvárad, 38.
- Kozma, T. & Polónyi, T. & Rébay, M. (2003). Kisebbségi egyetemek. *Magyar Felsőoktatás*, 4-5-6, 33-38.
- Kötő, J. (1998). Multikulturalitás és nemzeti kultúra. A Bolyai Egyetem jövője. *A Hét* (Bukarest) 1998 aug. 6.
- Mester, Zs. (2002). Köszöntő. *Partiumi Egyetemi Szemle*, 1/2002, p.15
- Pálfi, J. (2009). *Református Felsőoktatás Erdélyben*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület
- Schöpflin, G. & Poulton, H. (1990). *Romania's Ethnic Hungarians*. London: Minority Rights Group Publication
- Szilágyi, Gy. & Flóra, G. (2007). Egyházi funkciók és szerepvállalás a Partiumban 1989 után In: Hegedűs, R. & Révay, E. (Ed.) *Úton...Tanulmányok Tomka Miklós tiszteletére*, Szeged: Szegedi Egyetem Vallástudományi Tanszéke
- Szilágyi, Gy. & Flóra, G. & Csűry, I. (2003). Külső kapcsolatok a Királyhágómelléki Református Egyházkerületben *Partiumi Egyetemi Szemle* 1/2003, pp.43-61
- Szilágyi, Gy. & Flóra, G. (2005). Másfél évtized a tudományosság szolgálatában. In: *SIRF-PKE Jubileumi Évkönyv*. Nagyvárad: Partiumi Kiadó
- Szilágyi, Gy. et al. (2008). Értékbeli pluralizmus és egyházi szerepvállalás a Bihar megyei magyar oktatásban. Kutatási zárótanulmány. Sapientia-KPI Belső Kutatási Program 2007 - 2008.
- Szántó, J. (1998). *Vallásosság egy szekularizált társadalomban*. Budapest: Új Mandátum Kiadó
- Szűcs, I. (2005). A Partiumi Keresztény Egyetem létrehozása In: *SIRF-PKE Jubileumi Évkönyv*. Nagyvárad: Partium Kiadó, 31-35.
- Szűcs, I. (2002). A Partiumi Keresztény Egyetem megalakulása és helye a romániai magyar felsőoktatásban. *Partiumi Egyetemi Szemle* 1/2002, 379-382
- Tolnay, I. (2002). A Sulyok István Református Főiskola elmúlt tíz éve. *Partiumi Egyetemi Szemle* 1/2002, 373-378
- Tolnay, I. (2005). A Sulyok-korszak In: *SIRF-PKE Jubileumi Évkönyv*. Nagyvárad: Partiumi Kiadó, 21-25.
- Vincze, G. (1997). A romániai magyar kisebbség oktatásügye 1944 és 1989 között. *Magyar Kisebbség*, 3-4 sz. p. 375-403.

